

O‘ZBEKISTON VA TURKMANISTON SUD TIZIMINI RAQAMLASHTIRISHDAGI IKKI XIL YONDASHUV TAHLILI

Ibrohimova Aziza Tohirovna

Toshkent Davlat Yuridik Universiteti

Oav huquqi yo‘nalishi magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19598299>

Zamonaviy davlat boshqaruvi va sud-huquq islohotlari sharoitida sud tizimini raqamlashtirish nafaqat protsessual qulaylik yaratish, balki odil sudlovning ochiqligi va shaffofligini ta‘minlovchi asosiy garovga aylanmoqda. O‘zbekiston Respublikasida sud tizimini raqamlashtirish jarayonlari so‘nggi yillarda yangi bosqichga ko‘tarildi. Xususan, my.sud.uz platformasining joriy etilishi jismoniy va yuridik shaxslarga sud binosiga bormasdan, masofaviy tarzda murojaat qilish, ishlarni onlayn kuzatish va sud qarorlarini elektron shaklda olish imkoniyatini berdi.

my.sud.uz Interaktiv xizmatlar portali O‘zbekiston sud tizimini raqamlashtirish va fuqarolarga qulaylik yaratish maqsadida bosqichma-bosqich joriy etilgan. Ushbu platformaning huquqiy asosi va ishga tushirilishi bevosita quyidagi hujjatga bog‘liq: O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 3-sentabrdagi PQ-4818-sonli “Sud hokimiyati organlari faoliyatini raqamlashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori asosida keng ko‘lamda ishga tushirilgan va takomillashtirilgan.

Platformaning rivojlanish bosqichlari:

- 2020-yil sentabr: PQ-4818-sonli qaror qabul qilindi. Unda 2020–2023-yillarda sudlarni raqamlashtirish dasturi tasdiqlandi.
- 2021-yil 1-yanvardan: Sudlarda sud majlislarini audioyozuv orqali qayd etish va masofaviy ishtirok etish imkoniyatlari kengaytirildi.
- 2022-yil 1-yanvardan: Sud qarorlarini taraflarga onlayn tarzda (my.sud.uz orqali) yuborish tizimi to‘liq yo‘lga qo‘yildi.
- 2025-yil: Prezidentning PF-140-sonli farmoni bilan tizimga sun‘iy intellekt texnologiyalarini joriy etish va “Raqamli sud” konsepsiyasini yanada rivojlantirishning yangi bosqichi boshlandi.

Platforma orqali amalga oshirish mumkin bo‘lgan asosiy xizmatlar:

1. Elektron murojaat: Sudga da‘vo ariza, ariza va shikoyatlarni elektron shaklda yuborish.
2. Ish holatini kuzatish: Yuborilgan arizaning ko‘rib chiqilish jarayonini onlayn kuzatish.
3. Sud hujjatlarini olish: Sud qarorlari va ajrimlarining elektron nusxalarini yuklab olish.
4. To‘lovlar: Davlat bojlarini onlayn hisoblash va to‘lash.

Platforma avvalgi yillarda mavjud bo‘lgan “E-SUD” tizimining mantiqiy davomi va yanada takomillashgan, barcha sud turlarini fuqarolik, iqtisodiy, jinoyat va ma‘muriy birlashtirgan yagona darchasidir.

Ushbu tizimning mintaqadagi o‘rni va samaradorligini baholashda qo‘shni mamlakatlar tajribasi bilan qiyosiy tahlil o‘tkazish muhim ahamiyat kasb etadi. Turkmaniston elektron sud tizimini ko‘rib chiqsak.

Turkmanistonda sud tizimini raqamlashtirish jarayoni O‘zbekistonga qaraganda biroz kechroq boshlangan bo‘lib, bugungi kunda u o‘ziga xos funksional xususiyatlarga ega.

Turkmanistonda asosiy onlayn muloqot va huquqiy xizmatlar ko'rsatish court.gov.tm rasmiy portali orqali amalga oshiriladi. Mazkur portal orqali fuqarolar turli huquqiy holatlar bo'yicha elektron murojaatlar yuborish, huquqiy hujjatlarning unifikatsiya qilingan namunalarini olish, davlat boji kalkulyatoridan foydalanish hamda ishlarning ko'rib chiqilish holatini onlayn rejimda ko'rish imkoniga ega. Court.gov.tm portali Turkmaniston Oliy sudining rasmiy elektron resursi bo'lib, u mamlakatda davlat xizmatlarini raqamlashtirish dasturi doirasida tashkil etilgan.

Tashkil topishi va huquqiy asosi:

Portalning yaratilishi va sud tizimini raqamlashtirish jarayoni "Turkmanistonda 2019–2025-yillarda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish konsepsiyasi" hamda Turkmaniston Prezidentining raqamli boshqaruvni joriy etishga oid tegishli farmoyishlari asosida amalga oshirilgan.

Portal Turkmaniston Prezidentining 2020-yil 27-fevraldagi "Turkmanistonda elektron hujjatlar aylanishi tizimini va internet veb-saytlarini yaratish hamda ularni ishga tushirish to'g'risida"gi qarori ijrosini ta'minlash maqsadida ishlab chiqilgan. Portal rasman 2021-yilning boshida yanvar-fevral oylarida keng ommaga taqdim etilgan va faol ishlashni boshlagan.

Portal Turkmaniston Oliy sudi va uning tarkibidagi quyi sudlar faoliyatining ochiqligini ta'minlash uchun xizmat qiladi. U quyidagi hujjatlarga tayanadi:

1. "Sud to'g'risida"gi Turkmaniston Qonunining yangi tahriri;

2. Prezidentning davlat organlari faoliyatiga raqamli tizimlarni joriy etish bo'yicha topshiriqlari.

Ushbu portal Turkmanistonda sud-huquq islohotlarining "ikkinchi to'lqini" 2020-2021 yillar davrida, ayniqsa pandemiya sharoitida masofaviy xizmatlarga bo'lgan ehtiyoj ortgan vaqtda shakllantirilgan.

Har ikki davlat tizimlari o'rtasida bir qator tizimli o'xshashliklar mavjud. Birinchidan, masofaviylik tamoyili asosida har ikki mamlakatda ham arizalarni masofadan yuborish imkoni yaratilgan. Ikkinchidan, da'vo arizalari va shikoyatlarning tayyor shablonlari foydalanuvchilarning huquqiy savodxonligini oshirish va protsessual xatolarni kamaytirish maqsadida ochiq joylashtirilgan. Shuningdek, sud majlislari jadvali va amaldagi qonunchilik bazasi har ikki portalda ham ochiq va shaffof holda saqlanadi.

Biroq, tizimli tafovutlar va texnik yondashuvlarda farqlar ko'zga tashlanadi. O'zbekistonda elektron sud tizimi "Elektron hukumat" (my.gov.uz) yagona identifikatsiya tizimi bilan to'liq integratsiya qilingan bo'lib, shaxsni tasdiqlash Elektron raqamli imzo yoki OneID orqali amalga oshiriladi. Bu jarayon hujjatlarning yuridik kuchini va axborot xavfsizligini yuqori darajada ta'minlaydi. Turkmanistonda esa sud portali asosan alohida axborot resursi sifatida faoliyat yuritadi va murojaatlar soddalashtirilgan ro'yxatdan o'tish tizimi asosida amalga oshiriladi.

To'lov tizimlari nuqtayi nazaridan O'zbekiston tajribasi yuqori integratsiyalashuv darajasi bilan ajralib turadi. Mamlakatimizda sud tizimi "MUNIS" kabi elektron to'lov tizimlari bilan real vaqt rejimida bog'langan bo'lib, davlat boji to'lovi haqidagi ma'lumot sudya monitorida avtomatik aks etadi. Turkmanistonda esa to'lovlar asosan bank rekvizitlari asosida an'anaviy usullarda amalga oshiriladi, bu esa protsessual vaqtning ortishiga olib kelishi mumkin.

Sud majlislarining o'tkazilish tartibida ham tafovutlar mavjud. O'zbekistonda videokonferensaloqa orqali masofaviy ishtirok etish qonunchilik bilan mustahkamlangan va

kundalik amaliyotga aylangan. Turkmanistonda ushbu tizim endigina joriy etilmoqda va videoaloqa orqali so‘roq qilish kabi islohotlar dastlabki bosqichda turibdi.

O‘zbekiston sud tizimida sun‘iy intellekt texnologiyalari orqali “Sud qarorlari tahlili” tizimi ustida ishlanmoqda. Bu tizim sudyalarga o‘xshash ishlar bo‘yicha avvalgi sud amaliyotini tezkor topib beradi. Turkmanistonda esa hozircha sun‘iy intellektni sud tizimiga integratsiya qilish bo‘yicha rasmiy loyihalar e‘lon qilinmagan.

My.sud.uz o‘ziga xosligi shundaki, sud qarori chiqqach, u avtomatik ravishda majburiy ijro byurosi tizimiga tushadi va agar mulkni sotish kerak bo‘lsa, u to‘g‘ridan-to‘g‘ri e-auksion.uz platformasiga ulanadi. Turkmanistonda ijro jarayoni hali ham ko‘proq inson omili va qog‘oz hujjatlar aylanishiga tayanadi,

O‘zbekiston sud tizimi o‘zining shaxsiy ma‘lumotlarni qayta ishlash markaziga ega. Bu sud ma‘lumotlarining xavfsizligini ta‘minlaydi va tashqi kiberhujumlardan himoya qiladi.

Turkmanistonda esa raqamli ma‘lumotlar asosan davlatning umumiy “Turkmentelekom” serverlarida saqlanishi ehtimoli yuqori, bu esa sud hokimiyatining texnik mustaqilligi masalasini tug‘diradi.

Xulosa o‘rnida ta‘kidlash joizki, Turkmaniston sud portali hozircha ko‘proq “informatsion-konsultativ portal” yoki “elektron vitrina” vazifasini o‘tamoqda. Unda ko‘plab jarayonlar an‘anaviy usullar bilan parallel ravishda olib boriladi, pochta xizmati va shaxsan kelish hali ham asosiy usul bo‘lib qolmoqda.

O‘zbekiston esa sud jarayonini arizadan tortib ijro hujjatigacha bo‘lgan barcha bosqichlarini raqamli zanjirga aylantirish bo‘yicha mintaqada yetakchi o‘rinni egallab turibdi. Har ikki davlatning ushbu yo‘nalishdagi intilishlari kelajakda Markaziy Osiyo mintaqasida yagona raqamli huquqiy muhit shakllanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4818-son qarori “Sud hokimiyati organlari faoliyatini raqamlashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-140-son farmoni “Raqamli sud tizimini rivojlantirish to‘g‘risida”.
3. O‘zbekiston Respublikasining “Sudlar to‘g‘risida”gi Qonuni.
4. Turkmaniston Prezidentining 2020-yil 27-fevral qarori – Elektron hujjatlar tizimini joriy etish haqida.
5. “Turkmanistonda 2019–2025-yillarda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish konsepsiyasi”.
6. Turkmaniston Respublikasining “Sud to‘g‘risida”gi Qonuni.
7. my.sud.uz – O‘zbekiston Respublikasi sudlari yagona portali.
8. my.gov.uz – Yagona interaktiv davlat xizmatlari portali.
9. court.gov.tm.
10. O‘zbekiston Respublikasi Oliy sudi rasmiy veb-sayti.
11. Turkmaniston Oliy sudi rasmiy veb-sayti.
12. Elektron hukumat asoslari – Toshkent, 2021.
13. Axborot texnologiyalari huquqi bo‘yicha darsliklar va maqolalar.
14. Sud huquqi – Oliy ta‘lim muassasalari uchun darsliklar.

15. Raqamli iqtisodiyot bo'yicha ilmiy ishlanmalar.
16. Birlashgan Millatlar Tashkiloti – E-Government Survey hisobotlari.
17. Yevropa Ittifoqi – e-Justice platformalari tajribasi
18. Markaziy Osiyo mamlakatlarida sud tizimini raqamlashtirish bo'yicha ilmiy maqolalar (Google Scholar, Scopus bazalari).
19. Elektron sud tizimlari va sun'iy intellektning sud jarayonlariga ta'siri bo'yicha xorijiy tadqiqotlar.